

E. Děti - v rámci všech výzkumných činností a od všech typů do výzkumu zahrnutých aktérů bylo možné zaznamenat názor a zkušenosti, že není optimální uplatňovat stejný postup posuzování a téměř stejnou sadu posudkových kritérií na děti i na dospělé.

Na závěr analytické části shrnujeme silné stránky i slabé stránky současného nastavení posudkové praxe v posuzování stupně závislosti jako jedno z východisek pro navrhované změny. Změny by neměly narušit silné stránky, měly by vést k redukci či eliminaci slabých stránek stávající posudkové praxe, zejména s ohledem na její nejednotnost a identifikované rizikové skupiny.

2. Návrhy a doporučení k posílení a rozšíření multidisciplinarity v posudkové praxi

Návrhy variantního řešení a opatření na posílení a rozšíření multidisciplinarity v posudkové praxi se týkají:

- posílení odborných kompetencí hlavních aktérů posudkové praxe - návrhy směřující k vytvoření minimálního společného vzdělávacího základu pro všechny aktéry, kteří participují či v budoucnu budou participovat na procesu posouzení stupně závislosti a usnadnit tak vzájemnou spolupráci mezi těmito aktéry, a jednotného rámce dalšího vzdělání v oblasti posuzování stupně závislosti pro hlavní odbornosti, které jsou v současné době pro proces posouzení stupně závislosti klíčové: tedy sociální pracovníky, posudkové lékaře a praktické lékaře pro dospělé a praktické lékaře pro děti a dorost;
- implementace inovovaného modelu posuzování stupně závislosti, který je na principu multidisciplinární spolupráce založen - navrhujeme strukturované variantní řešení posuzování nároku na PnP tak, aby bylo dosaženo výrazného posílení multidisciplinarity v posudkové praxi;
- obecně definujeme, jaký základní cíl a jaké parametry by měl mít model posudkové praxe, v němž dojde k posílení, upevnění a rozšíření multidisciplinarity

tak, aby tento model byl životaschopný - měl šanci na zavedení do praxe a také na akceptaci a skutečně uplatňování pracovníky první linie posudkové praxe - tedy především sociálními pracovníky a posudkovými lékaři;

- vymezujeme žádoucí parametry multidisciplinárního posuzování stupně závislosti;
- podrobně rozpracováváme tři fáze posílení a rozšíření multidisciplinarity v posudkové praxi posuzování stupně závislosti u PnP. Navržené fáze lze připravit a realizovat zároveň či postupně, ale platí, že podmínkou úspěšného uskutečnění druhé fáze je uskutečnění první, a podmínkou uskutečnění třetí fáze je realizace prvních dvou:
  - I. Zajištění větší kompatibility a využitelnosti podkladů vstupujících do posuzování stupně závislosti - v této fázi jde zejména o větší standardizaci posudkové praxe;
  - II. Posílení a rozvoj spolupráce mezi sociálními pracovníky a posudkovými lékaři agendy příspěvku na péči. Tato fáze cílí na dosahování celkové vyšší spolehlivosti a objektivitu posouzení stupně závislosti a na řešení problému, kdy v důsledku chybějící paralelní spolupráce vyjdou v současné době případné nejasnosti a nesoulad najevo obvykle až po vydání prvního rozhodnutí;
  - III. Rozšíření posuzování stupně závislosti o multidisciplinární poradní týmy. Užší spolupráce mezi jednotlivými odbornostmi a rozšíření počtu zúčastněných odborností ve specifických a obtížně posouditelných případech povede k přesnějšímu posuzování stupně závislosti.

3. Diskuse: Zvážení rizik nákladů a benefitů spojených se zaváděním navrhovaných změn posudkové praxe

V souvislosti s implementací změn je třeba počítat s tím, že zásah do fungování

posudkové praxe ponese určitá rizika a náklady. V poslední části výstupu se tedy zabýváme tím, v jakých oblastech se mohou objevovat rizika a kde mohou vznikat. Podrobněji se zabýváme těmito oblastmi rizik a nákladů: rizika spojená se zaváděním změn do posudkové praxe; rizika způsobená změnou posudkové praxe; přechodné náklady vzniklé zaváděním změn do posudkové praxe; trvalé náklady spojené s multidisciplinární posudkovou praxí.

Jako efekt navrhovaných změn posudkové praxe očekáváme také benefity a rovněž úspory plynoucí ze zavedení těchto změn, a to zejména díky odstranění či redukci stávajících zdrojů neefektivit a prodražování posudkové praxe. To dle našich poznatků o současném fungování posudkové praxe vzniká zejména v důsledku: nízké míry spolupráce mezi hlavními profesionály posuzování stupně závislosti, kdy strategie či postupy, který každý z nich individuálně uplatňuje, mohou někdy (i nezáměrně) jít proti sobě, a včas nedeřešené diskrepance jsou pak předmětem námitek/odvolání či důvodem k podání nové žádosti; nízké míry důvěry mezi profesionály či dokonce zpochybňování odbornosti/nezaujatosti ostatních aktérů, kdy výsledkem je zejm. znehodnocení části nákladů na sociální šetření i na poskytnutí lékařských podkladů tím, že nejsou využity, a dochází k zatěžování systému dalšími kroky, jako jsou zejm. nová vyšetření specialistů; způsobu uplatňování posudkových kritérií, který vede k pochybnostem o správnosti posouzení u poměrně široké škály zdravotních omezení a tím zvyšuje počty odvolání, opakovaných žádostí, porizování dalších a dalších vyjádření specialistů atd.

Autorka Mgr. Olga Hubíková (olga.hubikova@vupsv.cz) působí jako výzkumná pracovníce Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (Research Institute for Labour and Social affairs - RILSA), Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7, Holešovice, Česká republika.

Informační servis čtenářům

Rovnost příležitostí z pohledu rodinné politiky

Petra Michalová

Národní centrum pro rodinu se veřejné diskuse o rovných příležitostech účastní už řadu let. Během těch let se ale pojetí konceptu značně proměnilo a je důvodné se domnívat, že pod pojmem „rovné příležitosti“ si každý představí něco trochu jiného. Tento vývoj se nakonec stal impulsem k uspořádání semináře „Rovnost příležitostí z pohledu rodinné politiky“, který proběhl 20. 9. 2016 v prostorách Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Seminář se konal pod záštitou poslankyň Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR paní Pavly Golasowské, Jitky Chalánkové a Niny Novákové a spolu s Národním centrem pro rodinu ho pořádala Asociace center pro rodinu.

Hlavním motivem veřejné diskuse o rodinné politice se v posledních letech staly rovné příležitosti. Historický vývoj tohoto

konceptu, který přímo navazuje na vývoj chápání a uplatnění práv lidí s jakýmkoliv znevýhodněním, se aktuálně výrazně pro-

filuje jako koncept, který se zabývá (ne)rovností mužů a žen a uplatňuje se v mnoha oblastech veřejného prostoru,

ale zejména ve vládních vizích a strategiích v oblasti rodinné politiky a politiky zaměstnanosti.

V programu semináře zazněly příspěvky, které nabízejí širší a provázanější kontext pro úvahy, jaké místo má koncept rovných příležitostí v demokratické společnosti, jaký vliv má jeho uplatňování na podobu veřejných politik a na jaká východiska při jeho aplikaci je dobré nezapomínat. Úvod do problematiky a velmi zřetelnou ilustraci východisek, která stála na začátku formování konceptu rovných příležitostí, obsahoval příspěvek doc. Haralda Christiana Scheue, specialisty na právo EU a mezinárodní a evropskou ochranu lidských práv, pedagoga PF UK a člena Rady vlády pro lidská práva. Jeho úvaha se týkala mimo jiné ekonomické teorie práva, která ovlivňuje veřejné politiky i v oblastech, které jsou daleko více spojeny s individuálními lidskými osudy a pokouší se ekonomicky motivovat procesy postavené na vzájemné úctě, respektu a mezilidských vztazích.

V rodinné politice se daleko více než v jiných veřejných politikách objevuje a uplatňuje pojem „svobodná volba“. Nezbytnou podmínkou pro svobodu volby je dobrá znalost všech okolností, které volbě předcházejí, a také vědomé rozhodnutí nést za ni odpovědnost. Pokud se v rámci rodinné politiky zabýváme situací a potřebami rodiny, pak k tomu neodmyslitelně patří péče, která se v rodině odehrává. Významem rodičovské péče z hlediska vývojové psychologie, komplementárním působením otce a matky na dítě a rozdíly v péči rodičovské a nerodičovské se ve svých příspěvcích zabývala prof. Lenka Šulová z Filozofické fakulty UK. Její vystoupení významně oceňovalo rodičovský přínos a význam jednotlivostí, které v jednom celku představují rodičovskou výchovnou péči, a pomohlo posluchačům znovu si uvědomit, jak důležitou a cennou práci odvádějí během těch let, kdy svůj čas a energii věnují svým dětem. Že to není jen způsob uspokojení vlastních emocionálních potřeb a potřeb dítěte, ale společensky významný způsob, jak investovat do další generace.

Zahraniční zkušenost s aplikací rovných příležitostí a také s podobou rodinné politiky na severu Evropy přijel do Prahy přednést pan Jonas Himmelstrand, publicista a člen kolegia Institutu Gordona Neufelda, který se věnuje výzkumu neurověd. Jonas Himmelstrand je také autorem knihy o osobním růstu a rodinné politice ve Švédsku a dlouholetým kritikem uplatňování nástrojů švédské rodinné a sociální politiky. Jeho vystoupení bylo velmi zajímavým pohledem na cestu, která v českých poměrech leží před námi - cestu velmi nekompromisního uplatňování rovných příležitostí jako nástroje, který zásadně ovlivňuje rodinný život.

Příspěvky, které na semináři zazněly, se nevěnovaly pouze aspektům rodičovské péče. V rodině se často pečují i o další členy, nemocné, lidi s postižením nebo seniory. Obě roviny péče - naplňování potřeb

pečovaného a zároveň projev vztahu, soukromosti a solidarity pečujícího - jsou nesporně výrazným sociálním přínosem a cenným projevem mezigenerační solidarity. Zároveň posilují vědomí odpovědnosti jednoho člověka za druhého, posilují preventivní účinek kvalitního vztahového záze- mí a ovlivňují další sociální a lidské roviny. Zároveň s sebou ale dlouhodobá péče přináší výrazná sociální rizika, která mohou snižovat kvalitu života rodiny, pečujícího i pečovaného. O aspektech dlouhodobé péče promluvila na semináři paní Olga Hubíková z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, výzkumnice, která se otázkám péče v rodině a situaci pečujících dlouhodobě zabývá. Z jejího příspěvku bylo zřejmé, že velkou pozornost, která je koncentrována na otázky slučitelnosti rodiny a zaměstnání zejména ve vztahu k péči o nejmenší děti a někdy redukována na odpovídající počet míst v zařízeních péče o děti, bude nezbytně nutné distribuovat rovnoměrněji a také s větším akcentem na zátěž, kterou péče v rodinách představuje. Péči v rodině chceme přiznat velkou hodnotu, nemůžeme ale nevidět, že svobodná volba v podmínkách rozhodnutí o dlouhodobé péči přichází velmi zkrátka - nejčastěji, ale ne zcela dobrovolně, pečuje ten rodinný příslušník, který např. ztratil zaměstnání, pečující vykonávají často úkony, pro něž se necítí dostatečně vybaveni nebo které jim působí velké rozpaky, v systému péče téměř neexistují odlehčovací služby, které by umožnily, aby rodina či jednotlivý pečující nevyčerpal svoje síly až na dno. Uplatnění konceptu rovných příležitostí je v tomto ohledu pouze deklaratorní. Konkrétních opatření je velmi málo a vzhledem k ukazatelům demografického vývoje nejsou dostatečná.

Také rovnost příležitostí pro lidi, kteří se ocitli na hranici (nebo za hranicí) sociálního vyloučení, je těžko představitelná. Pokud rovnost příležitostí znamená, že je třeba „stanovit stejnou startovní čáru“ (mít možnosti uplatnit se ve společnosti a dosáhnout svých práv), pak je také třeba připustit, že tento přístup nepočítá s lidmi, kteří stejnou startovní čáru nemají a jejichž možnosti uplatnění budou vždycky něčím limitovány - i oni ovšem žijí v naší společnosti a spíše než programy na jejich zaměstnávání by potřebovali program, který by společnost naučil jimi nepohrdat a nevykloučovat je jen proto, že nesplňují některý z faktorů „normálnosti“. Doktor Libor Prudký, jehož vystoupení se věnovalo rovným příležitostem v kontextu sociálního vyloučení, upozorňoval na řadu stereotypů v převládajících přístupech k lidem sociálně vyloučeným, stereotypů, které vedou k prohloubení závislosti na sociální pomoci státu zejména tím, že neproměňují společenské podmínky, ale poskytují jen momentální pomoc.

Účinnou příležitostí však nabízí pouze kombinace obou přístupů - řešení momentální nouze a zároveň porozumění individuálním potřebám každého člověka. Pokud se

někdo zabývá potřebami konkrétního člověka, dává mu tím současně najevo, že nachází smysl v jejich odlišnostech. Otázky mají být pokládány konkrétní osobě (potřebuji, aby o mě někdo stál, potřebuji být osloven jménem, potřebuji, aby můj příběh nebyl redukován na tady a teď - extrémně sociálně vyloučen, ale abych byl vnímán v kontextu svých předchozích životních fází, kdy jsem možná něco uměl, někým byl, potřebuji, aby lidé kolem mě věřili, že mám nějakou perspektivu), pak jsou jednoznačným východiskem pro uplatňování konceptu rovných příležitostí.

Diferenciace, vědomí sociálnosti, se tak stává principem nejen sociálních řešení, ale také principem svobodné volby uplatňované i v rodinné politice: rovných příležitostí lze dosáhnout tím, že společně vytvoříme prostředí, kde se rodiny budou moci rozhodnout pro svoje originální řešení, aniž se tím významně ekonomicky nebo společensky oslabí. Diferenciace jako druhý pól rovnosti příležitostí. Nikoliv konfliktní, spíše komplementární.

V tomto duchu uzavřela seminář svým příspěvkem Marie Ujezdská, která ilustrovala na historickém přehledu rodinné politiky a klíčových okamžicích jejího vývoje souvislosti mezi dnešní podobou rodiny a určitým společenským a také politickým očekáváním, které od rodiny máme.

Veřejná diskuse nad otázkami rodinné politiky je aktuálně velmi bouřlivá, jistě také v souvislosti s koncepcí rodinné politiky, jež bude základním koncepčním materiálem pro přijímání dalších opatření, která mohou ovlivnit život rodiny u nás. Cílem semináře bylo zamyslet se kriticky nad příliš úzkým chápáním rovných příležitostí a zároveň najít společná východiska a skutečně konsenzuální postoje jednotlivých zástupců odborné veřejnosti a veřejné správy. Kvalita života rodiny je významným společenským ukazatelem, ale zároveň je za tímto souslovím dobré vidět mámy a táty usilovně zaměstnané výchovou dětí, obětavé rodiny, které v nelehkých podmínkách pečují o svoje nemocné, seniory, kteří mají se svými blízkými méně kontaktů, než by si sami přáli, nebo třeba mladé lidi, kteří zvažují, zda si založením rodiny nezkomplikují cestu za nějakým snem. Bylo společným přáním a záměrem organizátorů, aby spokojený a plnohodnotný rodinný život byl součástí toho snu, ambicí a cílem mnoha lidí a také součástí politické vize pro příští roky.

Všechny příspěvky za semináře jsou ke stažení na www.rodiny.cz.

Autorka Petra Michalová (michalova@rodiny.cz) pracuje v Národním centru pro rodinu, které se zabývá rodinnou politikou na komunální i celostátní úrovni (The National Center for Family), Průchodní 377/2, 602 00 Brno - město, Česká republika.